

*К. М. Пилипюк
Україна, Одеса, ОНУ ім. І. Мечникова*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Аналіз джерел [1-4] свідчить, що в німецькій науково-педагогічній думці існує декілька позицій щодо визначення сутності понять «критичне мислення», «аналітичне мислення», «мислення вищого порядку». При знайомстві з науковими роботами відзначається плюралізм підходів і теорій, а також прагматична націленість і намагання пов'язувати теоретичну підготовку студентів із практичною діяльністю. Так, Р. Енніс виявив цілу низку припущень і здібностей, пов'язаних з критичним мисленням, котрі спрямовані на розвиток умінь скептичної реакції та аргументованого мислення. З позиції науковця, скептицизм у критичному мисленні означає залучення елемента ввічливого сумніву. В окресленому контексті скептицизм не означає, що ви повинні йти по життю, піддаючи сумніву все, що чуєте і бачите. Це було б не доцільно й не логічно. Такий засіб лише припускає можливість того, що те, що ви знаєте, в даний момент часу може бути тільки частиною загальної картини. Критичне мислення надає інструменти для конструктивного використання скептицизму і сумнівів з метою ефективного аналізу того, що знаходиться перед вами. Такий підхід допомагає приймати більш ефективні й більш обґрунтовані рішення про те, що щось, мабуть, могло б бути правдою, ефективним або продуктивним. У кінцевому рахунку для того, щоб функціонувати в світі, ми повинні визнати імовірність того, що, принаймні, деякі речі є саме такими, якими вони здаються.

За умов, якщо майбутній фахівець зможе проаналізувати чітку основу того, що обере в якості істинного критерію, він буде в змозі розрізнити підстави для довіри і для скепсису. Щодо

переваг розвитку «критичного мислення» у студентів німецькі вчені (Й. Бортц, М. Вошнітца, Н. Дьорінг, Р. Йегер, Ф. Мейрінг, К.Пош) зазначають насамперед такі: оптимізація уваги й спостереження; підвищення ефективності цілеспрямованого читання; формування вмінь ідентифікації ключових аспектів тексту; розвиток здатності реакції на ключові елементи повідомлення; актуалізація навичок застосування знань у різних ситуаціях. В цілому, як вважають науковці [1-4], критичне мислення є розумовою діяльністю, метою якої є оцінка аргументів. Ця оцінка базується на стандартах і є передумовою висунення системи параметрів та виконання певних дій. Д. Френсіс запропонував таксономію критичного мислення, відповідно до якої, насамперед, має місце ідентифікація ключових компонентів дискусії або аргументації. Цими компонентами є тема дискусії, вичерпна презентація ідей, чіткі висновки. Окрім цього, критичне мислення передбачає повне розкриття припущень задля уникнення неясності й неточності. Науковець наголошує на тому, що на всіх етапах розвитку критичного мислення є доцільним брати до уваги зовнішні чинники: емоційні аспекти, схильність до зовнішнього впливу (значущість будь-якої точки зору для діяльності, поведінки, ставлення людини до оточуючих). Цей феномен має в своїй основі наукові та аналітичні судження. Критичний підхід включає в себе дедукцію, індукцію, вивчення причинно-наслідкових зв'язків, статистичну перевірку отриманих результатів та можливість застосування доказової бази безпосередньо до аргументів, котрі використовуються.

Дедуктивні судження передбачають лінгвістичні компоненти аргументації: заяву, припущення, заперечення, умову; є важливою оцінка різних заяв, їхніх логічних наслідків. У зв'язку з цим, студенти й викладачі мають бути готовими до оцінювання надійності тих або інших аргументів, виявлення з них хибних. Індуктивні судження, на думку Д. Френсіса, стосуються висновків, які підтримують припущення в умовах ризику й

невизначеності. Потужність гіпотез оцінюється за такими критеріями, як точність, узгодженість, актуальність і повнота. Має значення й наявність помилки: хибність встановлення причинно-наслідкових зв'язків, неправильні докази тощо. Окрім цього, формування критичного мислення передбачає оволодіння цілою низкою допоміжних навичок, таких як: «спостереження», «міркування», «прийняття рішення», «аналіз», «судження», «переконання». Оптимальний характер оволодіння окресленими навичками забезпечує такий підхід, як критичний аналіз міркувань інших людей. Як відомо [2-4], критичні міркування зазвичай включають в себе розгляд міркувань оточення. Для цього актуальним є не лише вміння визначити ключовий аргумент, а й навички аналізу та більш детальної оцінки суджень. Виходячи з цього, у студентів є доцільним розвивати навички критичного мислення на основі прийому заглиблення, що передбачає не поверхове, а детальне засвоєння навчальних предметів, активну участь у критичному діалозі зі своїми викладачами й однокурсниками щодо основних теорій та аргументів. Це, як правило, досягається, шляхом участі в критичному обговоренні на семінарах, презентаціях або в ході написання есе і статей. Науковцями (Г. Астлайтнер, В. Крюмм, Г. Твейтс, А. Фішер) розроблено систему порад, котрі слугують основою вироблення чіткої критичної позиції студента стосовно матеріалу, який він представляє в студентській групі на семінарських заняттях: виявлення ключового аргументу щодо обговорюваної проблеми, оцінка сили доказів на підтримку різних позицій, попередній аналіз логіки аргументації представленої інформації, вироблення схеми міркування шляхом структуризації доказів (котрі дозволяють висунути саме такий, а не інший висновок) як керівництва аудиторією, вибір кращих прикладів, надання доказів, щоб проілюструвати свої думки різнобічно.

В психолого-педагогічних джерелах наголошується й на тому, що має сенс розвивати у студентів здатність критично оцінювати

роботу інших. Як свідчить досвід, для декого це не викликає утруднень, а інші, як правило, приймають або застосовують результати досліджень інших людей, не замислюючись та не аналізуючи докази, котрі підтримують основні позиції.

Література

1. Astleitner, H. *Kritisches Denken. Basisqualifikation für Lehrer und Ausbilder*// Innsbruck: Studienverlag. - 1998. - Vol. 4. - 39-50 p.
2. Astleitner, H. *Kann kritisches Denken mit neuen Lernmedien gefördert werden?//Pädagogisches Handeln. -2001. - Vol. 5. - 132-141 p.*
3. Astleitner, H. & Krumm, V. *Dimensionen von Lehrverhalten. Faktorenstrukturen 1 und 2. Ordnung mit Kreuzvalidierung // Empirische Pädagogik. - 1996. - Vol. 10.7-26p*
4. Kraak, B. *Erziehung zum kritischen Denken - Eine wichtige, vielleicht die wichtigste Bildungsaufgabe der Gegenwart // Pädagogisches Handeln. - 2000. - Vol. 4,-51-70p.*